

Delavsko samoupravljanje, kakor ga kažejo zapisniki

Tovarna cementa 'Partizan' v Kaštel Sučurcu

Pred seboj imamo samo tri zapisnike sej delavskega sveta, z dne 28. decembra 1955, 3. in 18. februarja leta 1956. Težko je verjeti, da je ves januar potekel brez seje, zato menimo, da manjka en zapisnik. Na dnevnem redu sej so bile naslednje važnejše točke:

- izpolnitev letnega plana (dvakrat);
- investicijska gradnja v letu 1956;
- zamenjava določenih vrst strojev;
- vprašanje prevzema menze;
- volitev komisije za kadre in komisije za delovno organizacijo.

Samo trije zapisniki in kratko vremensko razdobje, ki ga obsegajo, ne zadostujejo, da bi bolj točno pregledali delo delavskega sveta v celoti, niti da bi napravili sklepe o splošni dejavnosti tega najvišjega organa podjetja. Toda so nekatera značilna vprašanja, ki niso zanimiva samo za delavski svet, o katerem govorimo.

Črtanje iz članstva delavskega sveta

Iz zapisnika: »Delavec N. N., ki dela na vertikalnih ploščah, je prišel z naročilom, za katerega sem ugotovil, da je nepravilno. Poslal sem ga, naj popravi naročilo, toda ni se več vrnil, pač pa je dejal, da je dal naročilo tistemu delavcu, za katerega bi bil baže moral sprejeti cement. Stvar sem prijavil in ugotovili smo, da tega delavca sploh ni. Ko smo preiskali račune, smo ugotovili, da je naročilo ponaredil, v svojih izjavah pa je v vrsti vprašanj prišel v protislovje. Ta primer je popolnoma dokazan in predlagam, da se delavec N. N. izključi iz delavskega sveta in odpusti z dela.«

Delavski svet je sklenil, da se »delavec N. N. izključi iz članstva delavskega sveta, po ugotovitvi krivde pa se odpusti tudi z dela.«

Naša pripomba

Kar zadeva vsebino, je stvar jasna. Delavec N. N., ki je član delavskega sveta, je ponaredil naročilo, verjetno zato, da bi si prilastil določeno količino cementa. Zato so ga izključili iz delavskega sveta. Reagiranj delavskega sveta je bilo naravno, energično in hitro. Toda črtanja iz članstva delavskega sveta niso izvedli tako, kakor je treba. Čeprav nimamo podrobnih predpisov s tega področja, vendar je jasno, da kadar gre za izvoljenega člana delavskega sveta, za predstavnika, ki so ga izvolili delavci, ni delavski svet nikjer pooblaščen, da sam, brez zakonito izvedene postopka, sodi v takih primerih. Daleč smo od tega, da bi branili koga, ki je storil kaznivo dejanje in to celo proti splošnočloveškemu premoženju. Vprašanje je načelno: ali je delavec dejansko storil neko kaznivo dejanje ali ne. Delavski svet

tega ne more niti raziskati niti ugotoviti. Za to ni pooblaščen. Se zdaleč ni dovolj, če kakšen član delavskega sveta, manjšina ali večina ali celo vsi člani delavskega sveta trdi, da je nekdo od članov organa upravljanja izvršil kaznivo dejanje. Edini organ, ki to lahko stori, je pristojno sodišče. Če gre za disciplinsko krivdo, tedaj je za to pristojen disciplinski organ.

Tu je tudi napaka, ki jo je napravil delavski svet. Moral bi tega delavca samo suspendirati, dokler redno ali disciplinsko sodišče ne izreče pravomočne odločbe, ne pa da delavski svet sam prevzame vlogo sodišča. Sicer ni popolne sigurnosti položaja člana delavskega sveta. Temeljni zakon o upravljanju gospodarskih podjetij pravi: »Delavski svet, kakor tudi njegovi posamezni člani, so lahko odpovedani tudi pred koncem razdobja, za katero so izvoljeni.« Nikjer pa zakon ne določa, da delavski svet lahko sam odstrani kakšne svoje člane. Toda iz smisla predpisov izhaja (in to bo vsekakor treba v prihodnje urediti s predpisi), da v primeru kaznivih dejanj (določenih težjih disciplinskih prestopkov) tudi delavski svet lahko črta iz svojega članstva tiste, ki so storili taka dejanja. Toda šele potem, ko je pristojni organ ugotovil njihovo krivdo. Povsem zadostuje in je tudi edino zakonito, da delavski svet svojega člana suspendira do pravomočne rešitve vprašanja.

Strokovno usposabljanje kadrov

Iz zapisnika: »... Tudi jaz bi želel poudariti, da odnos do strojev ni dober in da ne skrbimo zadostj za njihovo vzdrževanje, mazanje itd.«

»Glede na to, da smo pri nas pustili v obrat dosti novih naprav, menim, da je potrebno ustanoviti nekak majhen tečaj za usposabljanje delavcev, ki delajo na teh napravah in prvič strežejo tem strojem.«

»Strinjam se, da je treba nekaj storiti glede varovanja strojev, toda ne v obliki tečaja, temveč da se pri konkretnih zapazanjih vodijo skliče kratke sestanke na mestu in da se delavci seznanijo s konkretno stvarjo. Predavanje ali tečaj bi bilo težko izvesti in bi dosegli uspehe bolj pozno.«

»To stvar si zamišljam tako, da pripravimo za delavce kratek seminar, na katerem bi jih seznanili s podrobnostmi glede upravljanja strojev.«

»Predlagam, da se to vprašanje pošlje upravnemu odboru v proučevanje in da izda končno odločbo.«

»Menim, da bi bilo najbolje, če bi pri vseh strojih postavili pismena navodila, kako je treba z njimi ravnati.«

Po diskusiji je delavski svet sklenil, da bo dal upravnemu odboru nalogo, naj prouči vprašanje varovanja in ravnanja s stroji in naj izda konkretne sklepe za reševanje teh problemov.

Naša pripomba

Iz zapisnikov ni vidno, kakšne sklepe je izdal upravni odbor podjetja. Toda iz zelo koristne diskusije na seji delavskega sveta izhajajo trije različni predlogi, ki imajo isti rezultat: tečaj, konkretno opozorjanje delavcev in pismena navodila na strojih. Delavski svet vsekakor najbolje ve, kako se lahko doseže najbolj smotrna rešitev usposabljanja kadrov. Toda kaže, da je bilo treba sprejeti vse tri načine. Tečaj daje bolj trajne rezultate, neposredna intervencija ali konkretno opozorilo najhitreje, toda tudi nekoliko površne rezultate, pismena navodila pa sigurnost in stalnost. Strokovno dvigovanje kadrov ni naloga, ki jo je mogoče takoj rešiti. To je dolgotrajen proces, ki zahteva vztrajnost in dolgotrajno delo. Zahteva pa tudi stalno iskanje novih metod. Škoda, da je delavski svet pojmoval to kot trenutni problem (kot je to možno ugotoviti iz zapisnika). Razen tega pa delavski svet ne bi smel nikjer izpustiti iz rok strokovno usposabljanje kadrov. Zelo je smotno, da delavski svet noče neposredno sprejeti sklepov brez zadostnih priprav, toda upravnemu odboru je bilo treba dati nalogo, da vprašanje prouči in da na prihodnji seji delavskega sveta poda predloge, ne pa da sam v svojem delokrogu reši to vprašanje.

Na eni prihodnjih sej je delavski svet resda izbral dve komisiji: za delovno organizacijo in za kadre. Komisija za delovno organizacijo se ukvarja s normami, s številom potrebne delovne sile, z normativom potroška materiala, nadurnim delom itd. Komisija za kadre pripravlja kadre, jih usposablja, razmešča in štipendira. Morda je delavski svet razpravljal o vprašanju usposabljanja kadrov v tem smislu, da je ustanovil posebne komisije z nalogo, da prouči vprašanje in predloži ukrepe, kar bi vsekakor bilo zelo koristno. Vnaprej pripominjamo: kako se ta komisija lahko ukvarja z razmeščanjem kadrov? To je pravica direktorja in upravnega odbora, seveda v okviru direktiv delavskega sveta. Prenehati to pravico na komisijo, pomeni odvzeti tem organom eno zelo važnih kompetenc, kar pravzaprav tudi ni za-

Del tovarne cementa »Partizan«

konito. Če bi se komisija ukvarjala samo z načeli razmeščanja, ne pa z razvrstitvijo posameznih delavcev in uslužbencev, tedaj je to popolnoma v redu.

Kakor je vidno iz zapisnika, je delo delavskega sveta zelo

raznovrstno in živo in kaže, da so dosegli glavno nalogo: upravljanje podjetja. Toda premalo je zapisnikov in premalo točk dnevnega reda, da bi lahko brez zadržkov rekli, kako izvršujejo naloge upravljanja.

Nikola Balog

Proizvodnja pohištva

Po osvoboditvi sta bila v Bosni in Hercegovini usposobljena dva večja centra za proizvodnjo pohištva (»Alija Alijagić« v Sarajevu in »Drina« v Foči) in vrsta večjih ali manjših delavnic, ki v večini primerov razpolagajo z dobrimi in novimi stroji za obdelavo lesa. Proizvodnja (industrijska) je znašala v letu 1955 6.150 sobnih garnitur in razen tega še 23.000 predmetov raznega drugega pohištva.

Razen proizvodnje pohištva moramo omeniti tudi proizvodnjo montažnih hiš. V Zaviševičih je bila leta 1950 zgrajena edina taka tovarna, ki ima kapaciteto proizvodnje 120.000 kvadratnih metrov gradbene površine hiš. Tovarna je lani proizvedla komaj 30.000 kvadratnih metrov — zaradi slabše kvalitete, majhne izbire tipov in visokih cen, kar vse le komaj vzbuja interes kupcev.

Pred vojno pravzaprav v tej republiki niti ni bilo proizvodnje lesne galanterije. Te artikle je tu pa tam izdelovala domača obrt. Po vojni je bilo v tej smeri storjeno precej. Ta proizvodnja je v letu 1955 dosegla vrednost 380 milijonov dinarjev.

Kar zadeva kvaliteto, estetsko stran proizvodnje, sodobnost in ceno pohištva, ne moremo biti zadovoljni.

Kakovost pohištva in montažnih hiš

Kakovost pohištva se je zlasti v zadnjih dveh letih pomembno popravila. Se vedno pa ostaja dejstvo, da les za pohištvo pogosto ni dovolj suh ali pa ga pozneje posušijo v neprimernih skladiščih, zaradi česar se pri uporabi kvari. Pomankljivost pohištva je premalo kvalitativno okovje, medtem ko je obdelava površine (furniranje, poliranje in barvanje) zadovoljiva.

V estetskem pogledu je pohištvo zastarelo. Še danes proizvajajo predvsem zelo stare modele. Majhna je izbira tipov in ne uporabljajo ustreznih sodobnih materialov. V tem pogledu proizvodnja zaostaja zlasti za slovensko proizvodnjo.

Cene proizvodnje so relativno visoke — enake so ali celo višje od cen v drugih republikah. To je posledica neracionalne uporabe materiala in nizke delovne proizvodnosti.

Splošno velja, da v pohištvo vdelujejo preveč lesa, zlasti jelovega, ne uporabljajo pa bogate izbire raznih drugih vrst lesa.

V proizvodnji hiš je bil podoben položaj. V prvih letih so bile montažne hiše prav grde, gradbeno pohištvo, kar se le da primativno, montaža pa je trajala po več mesecev. Proizvajali so en sam tip.

Lani so dosegli določen napredek. Sedaj izdelujejo razne tipe hiš — od lahkih in povsem montažnih weekend hiš do polmontažnih stanovanjskih poslopij. Izdelujejo stavbe s tovarniško izdelanimi površinami (brez malte), uporabljajo razne materiale — zlasti za obloge. Se vedno je potrebno, da se cene montažnih hiš pomembno znižajo.

Videti je, da je cena problematična posebno pri lesni galanteriji. Zaradi ugodnih izvoznih koeficientov se je proizvodnja razvila v »širino«, tako da jo opravljajo tudi v improviziranih delavnicah, s stroji, ki ne ustrezajo namenu, in z veliko porabo delovne sile in materiala. Zmanjšalo se je zanimanje za domače tržišče, za katero ne kažejo prave pozornosti.

Nekatere možnosti

Bilo bi normalno, če bi se proizvodnja pohištva s časom poveča-

Slaba kalkulacija in njene posledice

v Rafineriji nafte v Bosanskem Brodu

Rafinerija nafte v Bosanskem Brodu je lani planirala svojo proizvodnjo na 9 milijard 993 milijonov dinarjev, pri čemer naj bi imela izgube 78 tisoč dinarjev.

Da bi krila izgube in dobila sredstva za poravnavo anuitet (odplačilo kreditov za investicije z obrestmi), za rezervni sklad in razdelitev med podjetjem in ljudskim odborom, je rafinerija zaprosila in dobila 4. junija 1955 od zveznega izvršnega sveta 200 milijonov dinarjev dotacije.

Toda ostvarjena proizvodnja in zaključni obračun podjetja sta dala nepričakovane rezultate: plan so izpolnili po količini z 90,4%, po vrednosti pa z 88,1%. Vendar pa so z manjšo proizvodnjo, kakor so jo planirali, dosegli 925 milijonov dinarjev dobička! S sprejeto dotacijo je to znašalo 1 milijardo 125 milijonov.

Realnost plana in »prihranki«

Kako je prišlo do take spremembe? Oglejmo si nekaj večjih postavk v doseženem dobičku: — v prekomorskem prevozu

nafta so dosegli nižje cene;

— sredi leta se je zmanjšal davek na promet na podlagi nekoga pozneje dobljenega sporočila, da je treba od davčne podlage odbiti rabat in blagajniški skonto;

— na prenesenih zalogah gotovih proizvodov se je dobiček »povečal« za 147 milijonov dinarjev, kar bi morali vnesti že v plansko kalkulacijo;

— s pogodbo z drugimi rafinerijami so dosegli prihranke pri prevozu;

— pri rabatu so prihranili 110 milijonov tako, da so velike količine proizvodov prodali nekaterim kupcem neposredno brez posredovalcev. Tem kupcem so priznali samo del rabata.

Ce govorimo načelno, ne more noben plan v gospodarstvu sloveti na suhih številčnih podatkih o rezultatu v prejšnjem obdobju. V plan je treba po pravilu vključiti tudi vse možnosti za povečanje proizvodnje in znižanje stroškov in obdobju, za katero se plan dela.

Rafinerija nafte v Bosanskem Brodu pa je pri izdelavi svoje

planske kalkulacije ravnala nasprotno: pri planski kalkulaciji niso upoštevali 147 milijonov dinarjev »dobička« na zalogah končnih proizvodov, kar znaša skoraj tri četrtine zaprosene dotacije. Prav tako je težko opravičiti, da niso v planu vsaj deloma vzele v poštev možnosti racionalnejše organizacije transporta, neposredne prodaje blaga nekaterim kupcem in podobno. Tako so na primer pri plačah dosegli zelo visoko znižanje (v primerjavi s planom), iz česar bi lahko sklepali, da je bila v planu zelo velika rezerva, ali pa da je znižanje plač prikazano v zaključnem obračunu nerealno na škodo plač v poskusnih obratih.

Lahko bi bili ugotovili, da jim dotacija ni potrebna

Lahko je predpostaviti, da na začetku leta ni bilo mogoče vnaprej videti vseh rezerv v planu in vseh možnosti za cenejšo proizvodnjo. Končno lahko predpostavimo tudi to, da komercialni in knjigovodstveni aparat v pod-

RAZDELITEV DOBIČKA RAFINERIJE

(v milijonih)

	Po zaključ. obračunu za l. 1955 (dotacija)	Brez dotacije
Znesek dobička	1126	926
Davek (50 %)	463	463
Zakonske obveznosti	4	4
Rezervni sklad	12	12
Anuitete	123	123
Okrajnemu ljudskemu odboru	185	185
Ljudski republiki	47	47
Rafineriji	292	292
Od tega		
plače iz dobička	78	37
prispevek za socialno zavarovanje	33	16
sklad za samostojno razpolaganje	181	79

jetju ni bil kos nalogi, da pri precej zapletenih pogojih tržišča izdelava realno plansko kalkulacijo, čeprav je težko verjeti, da tako pomembna gospodarska organizacija ne bi imela dobre take službe.

Toda kljub vsem tem predpostavkam ostane nekoliko dejstev, ki ne kažejo odnosa rafinerije do družbenih sredstev v lepi luči.

Dotacijo je dobila rafinerija 4. junija, to pomeni sredi lanskega leta. Vse dotlej so iz podjetja urgirali na razne strani in pripravljali dokumentacijo, s katero naj bi dokazali potrebo po dotaciji. Takih analiz ni: sredi leta več mogoče delati samo na podlagi podatkov iz prejšnjega leta. Saj so znani že vsi najvažnejši planski instrumenti. Obstoje pa tudi že večmesečne izkušnje. Res je, da knjigovodstvo še nima zaokrožene bilance, toda težnje finančnega poslovanja je mogoče že precej dobro videti. Samo glede dveh postavk si je moralo biti podjetje na jasnem do časa podelitve dotacije ali neposredno po tem: znižanje v obračunu davka na promet in v prenesenih zalogah končnih proizvodov. Oboje znaša v preteklem letu 70 milijonov več kakor pa sprejeta dotacija, da ne omenjamo še drugih velikih števil, kot je na primer prihranek pri prevozu in rabatu.

Na podlagi tega bi moralo vsaj tedaj biti jasno, da dotacija ni potrebna.

Brezplačen kredit na račun skupnosti

Končno ni najbolj bistveno vprašanje, kdaj je rafinerija spoznala, da ji dotacija ni potrebna. Če tega ne bi bilo mogoče ugotoviti med letom, bi pa prav lahko ugotovili med pripravami za letni obračun. V vsakem primeru bi bilo normalno pričakovati, da bo podjetje prej ali kasneje vrnilo dotacijo in da bo tudi storilo potrebne sklepe iz dejstva, da so bile s tem po nepotrebnem obremenjene bilance zveze.

Do tega pa ni prišlo. Rafinerija je vse do zdaj računala s sredstvi iz dotacije, kakor da jih je sama ostvarila s svojim poslovanjem in kakor da je povsem razumljivo, da ji pripadajo. To lahko sklepamo iz dejstva, da so iz nekaterih skladov podjetja trošili več, kakor pa so ti skladi znašali brez dotacije.

Ker v samem podjetju ni bilo pobude za vrnitev dotacije celo takrat, ko so knjigovodstveni dokumenti pokazali, da je očitno brezplačna, se je morala pozanimati skupnost, da to stvar popravi.

Rezultat tega pri nas precej nenavadnega primera je ta, da je rafinerija skoraj leto dni imela na razpolago brez potrebe brezplačen kredit v znesku 200 milijonov dinarjev in da je otežila učinkovito uporabo teh sredstev za druge namene. Določene reperkusije pa bo po vrnitvi dotacije občutilo podjetje samo tam, kjer je, računajoč na dotacijo, prekoračilo sklade, ki jih je ustvarilo iz lastnega dobička.

Toda pri vsem tem je najvažnejši odnos do sredstev skupnosti, ki je ob tej priložnosti prišel do izraza v rafineriji Bosanski Brod.

Ni se treba posebej zaustavljati pri tem, koliko je v tem primeru šlo za vprašanje pomanjkanja odgovornosti ali strokovnosti pri analizi finančnega stanja podjetja, koliko pa za zavesten namen, da se tako zadržijo zase sredstva skupnosti.

Vsekakor pa drži, da bi vse to nedvomno našlo drugačno rešitev, če bi od vsega začetka bolj odgovorno delali pri tej stvari. Prav verjetno sploh ne bi prišlo do zahteve po dotaciji, ali pa bi jo pravočasno umaknili. To pa je v prvi vrsti odvisno, ali pa bi moralo biti odvisno od organov delavskega upravljanja.

M. Jakič

in lesne galanterije v Bosni in Hercegovini

la vsaj toliko, da bi lahko zadovoljevala potrošnjo v republiki, zlasti zato, ker so tu tudi vse surovine. Toda vzporedno s tem bi morali uvesti tudi proizvodnjo bolj sodobnega pohištva, uporabljati bolj pisano izbirno materialov.

Moramo poudariti, da v tej proizvodnji danes ne dela prav noben strokovnjak iz šol za uporabno umetnost, moralo pa bi jih biti vsaj nekoliko. Ravno tako v tej proizvodnji ni nobenega visokokvalificiranega strokovnjaka — arhitekta, niti kakšnega tehnologa.

Glede organizacije in opreme v proizvodnji bi se lahko orientirali v to smer, da bi imeli 4 ali 5 proizvodnih centrov, manjše delavnice pa bi lahko prevzele nase opravljanje uslug ali pa bi se specializirale za izdelovanje posameznih pohištvenih predmetov, ali pa bi izdelovale dele za pohištvo, ki bi ga proizvajali v večjih centrih (koprodukcija). Zlasti koprodukcija bi se morala močneje razviti, saj je teh delavnic pri žagah vse povsod dovolj. Odpošiljale bi lahko večjim tovarnam dogotovljene dele, krojene ali polobdelane dele. »Grmeč« v Drvaru bi na primer lahko izdeloval dele iz jelovega lesa, »Konjuh« v Živinichah in »Krivaja« v Zavidovičih dele iz lesa listnega drevja, »Bosanka« v Białju dele iz lesnih plošč in furnirjev itd., in sicer ne samo za Bosno in Hercegovino, marveč tudi za druge proizvajalce v državi.

Pohištvo iz upognjenega lesa dotlej sploh niso proizvajali, vpraševanje pa je veliko in domače tovarne ga ne morejo zadovoljiti. Zato bi morala industrija v tej republiki uvesti tudi ta artikel.

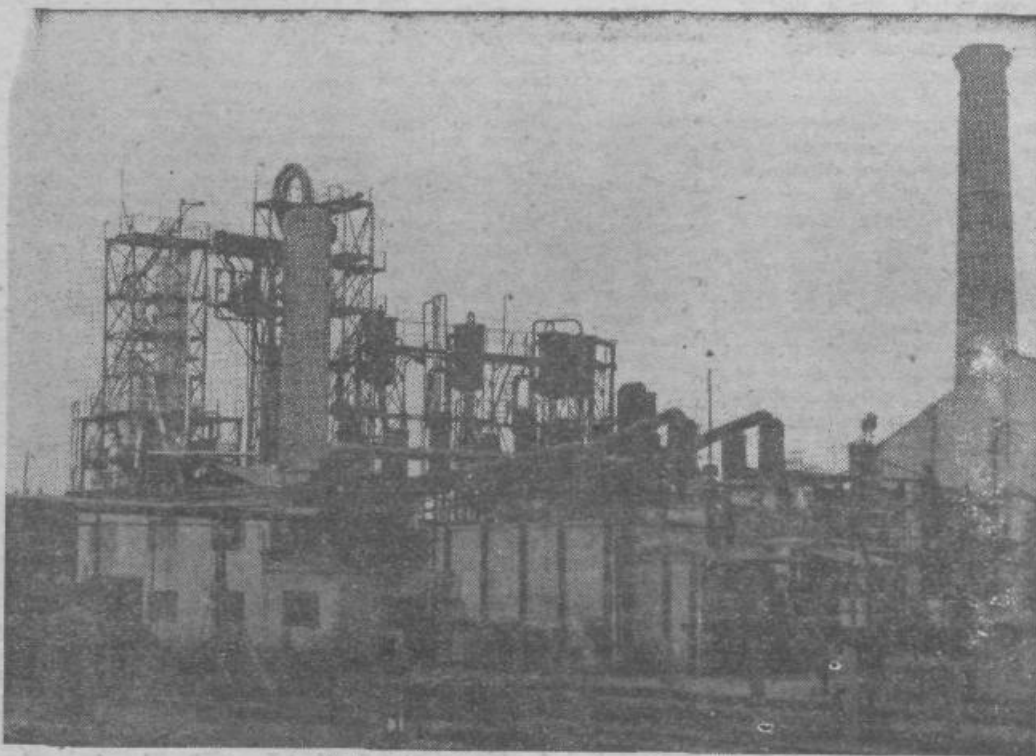
Pri montažnih hišah bi bilo treba propagirati uporabljanje te no-

vosti, pospešiti montažo in organizirati proizvodnjo tako, da bi bila cenejša.

Proizvodnja lesne galanterije — drobnih predmetov za vsakdanjo uporabo — bi se lahko razvijala tako, da bi v njej organizirali določeno specializacijo, tako da bi posamezni obrati izdelovali samo en artikel ali omejeno število izdelkov. Pri tem komaj izkoriščajo možnosti za koprodukcijo industrije in zadrug. Niti v tej proizvodnji ne posvečajo dovolj pozornosti potrebam domačega tržišča.

Pri tem je tudi precejšnja pomanjkljivost v trgovini, saj je po izjavah proizvajalcev razlika med tovarniško ceno in ceno v malo-prodaji tako velika, da postaja proizvod nedostopen potrošniku. Bilo bi koristno, če bi imeli specializirane prodajalne združenih proizvajalcev teh predmetov v vseh večjih krajih, ker bi bile v tem primeru cene lahko nižje. Te prodajalne bi lahko oskrbovale tako trgovino na drobno kakor tudi neposredne potrošnike.

Julije Pašalič

Rafinerija nafte v Bosanskem Brodu